

Васо ТОМАНОВИЋ

О ВАРИЈАНТАМА ЈЕДНЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ

Међу народним песмама, које је сакупио и објавио Вук Караџић, налази се и песма под насловом „Моја је оно у колу“, Књ. VI, песма бр. 336:

Под оном гором зеленом,
А под највишом планином
Мало се село виђаше,
У селу коло играше,
У колу моја бевојка,
Пуштила ћаму до земље,
А русу косу до бедре,
А бијел ћердан до паса,
Гледа је момче са града,
На њу се баца јабучком:
„Бевојко, море бевојко!
Одигни ћаму од земље,
А русу косу од бедре,
А дробни бисер од паса.“
А она млада говори:
„Мала ти фала јуначе!
У мене браћа терзије,
Мене ће либу кројити
У мене секе низиље,
Мене ће бисер низати,
А стара мајка љубљива,
Те ми је косу згојила,
Оплет'ми косу на фесу,
Бојали солуф низ образ.“

При крају ове песме Вук упућује на песму „Дјевојка момку“ под бр. 64 у истој књизи:

Под оном гором зеленом
И под планином високом

Мало се село виђаше,
 У селу коло играше.
 У коло Мара вјерена,
 Пуштала косе низ плећи
 И чисти бисер низ прси,
 Пала јој свила до земље.
 Васо је с града гледаше,
 Па јој се баца с јабуком,
 И тако Мари говори:
 „О Маре, душо медена,
 Подигни косе уз плећи,
 И дробни бисер уз прси,
 И сјајну свилу од земље.“
 А она њему говори:
 „Мала ти фала, девијо,
 Нит' си ми косу гојио,
 Нит' си ми бисер низао,
 Нит' си ми свилу кројио;
 Бабо ми свилу кројио,
 Мајка ми косу гојила,
 Сестре ми бисер низале,
 Немој се за то брижити,
 Кад будем тебе у дворе,
 Кад станеш косу гојити,
 И чисти бисер низати,
 И сјајну свилу кројити,
 Онда ћеш моћи чувати“

Кад се упореде ове песме, види се да међу њима постоји велика сличност — предмет песме је исти: коло које се игра у селу под гором, а у колу девојка којој момак „са града“ баца јабуку и ласкаво јој се додворава саветом да уздигне хаљину, косу и бердан (подразумева се да се не би покварила трењем изазваним покретима тела у плесу), на што му она одговара да је непотребна његова брига, јер она има своје родитеље, браћу и сестре, који се за њу брину.

Разлика је у томе што је ова последња песма свадбена, везана за свадбу, због чега је као и остале такве песме прилагођена потребама тог важног чина, породичних веза и обавеза, па је естетска вредност песме умањена завршетком где „Маре вјерена“ поучава вереника када ће добити право да јој даје савете бринући се о њој и њеним стварима. У вези с тим је и разлика у времену које се односи на кројење њених хаљина, њене косе и низања бердана. У овој песми девојка те радње замишља и исказује као нешто што се односи на прошлост па казује ко се о њој бринуо. Она је верена, али није још удата, а будућност није стварност, па је брига о њој још у питању

Место тог рачунања, девојка у песми „Моја је оно у колу“, још слободна, хвали се како ће јој мајка оплести косу на фесу и низ образ спустити обојену витицу.

У Титограду, а по казивању и у другим неким местима Црне Горе, пева се у колу песма:

Под оном, под оном гором зеленом
И оном, и оном Ловћен планином
Мало се, мало се село вибело,
У село, у село коло играло,
У коло, у коло Хајка девојка.
Спустила, спустила кавај до земље
И русе, и русе косе низ плећи
И ситан, и ситан бисер низ прси.
Пита је, пита је вила с планине:
„Бога ти, бога ти, Хајко девојко,
Ко ти је, ко ти је кавај кројио?“
„Мајка ми, мајка ми кавај кројила.“
„Ко ти је, ко ти је бисер купио?“
„Браћа ми, браћа ми бисер купио.“
„Ко ти је, ко ти је косе гојио?“
„Сама сам, сама сам косе гојила.“

Ова песма слична је наведеним по томе што се почиње говором о селу под гором у којем игра девојка којој се неко лице обраћа, интересујући се за њену хаљину, косу и накит, а главна је разлика у томе што је то лице у прве две песме младић „са града“, који јој даје савете, а у овој „вила с планине“, која јој упућује питања. Сличност је опет у томе што у свим овим песмама девојка одговара да су јој родитељи, браћа и сестре омогућили да има хаљину и накит. Разлика је у томе што у прве две за косу каже да јој је „мајка гојила“, а у овој последњој да је сама „косе гојила“.

Циљ је ове песме да се истакне лепота девојке у колу, њеног одела и накита као и оних који се за њу брину. Тај циљ је постигнут, а и „вила с планине“ боље одговара почетку „под гором“, под „планином“, него „момче са града“, па иако је песма краћа, пема основу за претпоставку да је настала од неке сличне овим другим о којима је овде говорено. Пре би се могло претпоставити да су те песме настале на темељу ове последње.

Ова песма разликује се од осталих наведених и у томе што је девојци у колу име Хајка. Турске речи у народној песми радо се употребљавају, особито оне које су фонетски експресивне. Посебно име Хајка (Ајка, Ајкица, као и Хајкуна, од које су ове форме изведене) захваљујући рими у синтагми „Хајка девојка“ прави угодан звучни утисак па се у песми боље чува.

У песми „Моја је оно у колу“, место „Моја девојка“ можда је било „Хајка девојка“. То се може претпоставити зато што „Моја девојка“ не одговара садржају песме; у њој се не забавља разговором са девојком песник, него „момче са града“.

Како су ове песме утицале једна на другу и на тај се начин мењале или попуњавале, види се из Вукове нпр. п. „Опет у колу“ („рисанска“), I, стр. 64, п. 114, а која је блиска наведеним, иако је фабула друкчија. И у тој песми јавља се жена, али не девојка, него удата жена. Описана је исто као у наведеним песмама и са једним стихом више:

„Ма јој је свила до земље,
А руса коса до бедре,
А дробни бисер до паса,
У уши златне брњице.“

У опису посебно је као у песми „Моја је оно у колу“, коса „до бедре“, што је у рими са свила „до земље“, док су у оне друге две „косе низ плећи“. Са оном забележеном у Титограду сличност је у томе што се и у њој јавља вила, али и ту је разлика, јер вила не упућује жени питања, него је позива да се огледају која је лепша. Као у песми „Девојка момку“ за хаљину употребљена је синегдоха свила, док је у оне друге две турска реч: *ћама, кавад, кавај*. Обадве песме су сватовске, а у таквим песмама турске речи су врло ретке.

Песма забележена у Титограду, са цезуром после прве тросложне стопе у стиху, пева се у колу уз познати ритам и мелодију:

Без понављања прве стопе ова песма је осмерачка, као и оне друге две, што значи да се и оне, као и друге осмерачке, ако имају цезуру иза трећег слога, могу певати у колу на исти начин.

Овај услови слушавају сви стихови у све три песме осим другог по реду, који у првој наведеној гласи: „А под највишом планином“, а у другој: „А под планином високом“. Обадва стиха су ритмички неправилна, јер немају цезуру иза прве стопе, односно трећег слога.

Пошто су сви остали стихови у овим песмама правилни то се може претпоставити да је и овај морао бити ритмички правилан, па да је друкчије гласно.

И у неким другим сличним песмама овај стих не одговара ритму осталих стихова. Тако у песми „Удаја на далеко“ која почиње стиховима:

„Под оном гором зеленом
И под највишом планином“ (Вук, I, п. 414)

У другој, њој сличној:

„Под оном гором зеленом
А под планином високом.“ (I, п. 415)

Стих у песми из Рисна правилан је:

„Три су ми горе високе
Једна је гора највиша
По њој ми Косто лов лови.“ (Вук, VI, п. 66)

Али, ни ту се не спомиње Ловћен. Међутим, у песми стављеној у „Грбаљске свадбене пјесме“, на коју Вук упућује јер јој је слична по садржини, стоји:

„Три су ми горе високе
Ловћен је гора највиша
Тућер ми момче лов лови.“ (VI, п. 29)

Пошто су обадве песме свадбене и сличне, може се претпоставити да је и у оној првој, из Рисна, овај стих исто тако гласно.

У свадбеним песмама настојало се да се садржина песме прилагоди свадби, па да изгледа као да се у њој пева о том свечаном догађају и о младенцима. Настоји се да се садржина песме прикаже као истинити догађај и да се, у колико је могуће, избегне оно што омета постизање тог циља. Рисан, у којему се коло игра, не налази се под Ловћеном, па се зато то име изоставља, а Грбаљ се налази под Ловћеном, па нема разлога да се то исто учини.

У Боки се ово коло игра уз песму која се почиње истим стиховима као у оној забележеној у Титограду, али се после стиха „у колу, у колу Хајка Ђевојка“ мења садржина и певају различити осмерачки стихови других песама које се певају у колу по истом ритму, тако нпр. у Кривошијама иза тог стиха следе стихови, који изгледа, да су узети из неке друге песме, а гласе:

„Спустила, спустила косе низ плећи.“
„Чија је, чија је оно Ђевојка?“
„Оно је, оно је моја Ђевојка.“
„По чем је, по чем је, момче, познајеш?“
„Све моје, све моје пјесме пјеваше
И моје, и моје коло вођаше.“

Као што се види, у овој се песми налази и стих: „спустила косе низ плећа“, по којему се види и даља сличност са песмом забележеном у Титограду.

И у Лепетанима се игра ово коло с почетним истим стиховима, али већ иза стиха: „у коло, у коло Хајка Бевојка“ даљи стихови су заборављени, па се певају различити стихови из других осмерачких песама, као нпр.: „Што ћемо, што ћемо ја и ти, Бевојко?“, итд.

Песма забележена у Титограду са стихом: „и оном, и оном Ловћен планином“ показује да је вероватно настала негде у подручју Ловћена. Ако је ритмички погрешан стих оне две у почетку овог рада употребене песме раније гласио исто тако, онда се може претпоставити да су и оне пореклом из истог тог краја, као и да су по постанку заједничког порекла са овом забележеном у Титограду.

Резюме

О ВАРИАНТАХ ОДНОЙ НАРОДНОЙ ПЕСНИ

В настоящей статье сопоставляются варианты одной народной песни, под которые танцуется коло.

Говорится об их содержании а также о мелодии и ритме.